

KAUNO
ISTORIJOS
METRAŠTIS

UDK 947.45

Ka629

Redkolegija

Prof. habil. dr. Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS

- Vytauto Didžiojo universitetas

Dr. Liudas GLEMŽA

- Nacionalinis muziejus LDK valdovų rūmai

Doc. dr. Vaida KAMUNTAVIČIENĖ

- Vytauto Didžiojo universitetas

Prof. dr. Zigmantas KIAUPA (redkolegijos pirmininkas)

- Vytauto Didžiojo universitetas

Dr. Modestas KUODYS

- Vytauto Didžiojo universitetas

Prof. habil. dr. Vytautas LEVANDAUSKAS

- Vytauto Didžiojo universitetas

Diana RAUDONYTĖ (redkolegijos sekretorė)

- Vytauto Didžiojo universitetas

Doc. dr. Jonas VAIČENONIS

- Vytauto Didžiojo universitetas

Dr. Rasa VARSACKYTĖ

- Kauno jėzuitų gimnazija

Mūsų svetainė internete: <http://www.vdu.lt/Leidiniai/metrastis/index.html>

Leidinio rėmėjai:

VDU HMF LIETUVOS MIESTŲ TARPDALYKINIŲ TYRIMŲ KLASTERIS

KAUNO MIESTO SAVIVALDYBĖ



KAUNO ISTORIJOS METRAŠTIS

11



KAUNAS 2011

Leidėjų žodis

„Kauno istorijos metraščio“ tomų skaičius įžengė į antrąjį dešimtuką. Pirmuosius dešimt tomų rengė beveik nesikeičiančios sudėties redakcinė kolegija. Peržengtas dešimties tomų slenkstis atvėrė duris redkolegijos sudėties kaitai (naujoji sudėtis pateikiama tomo priešlapyje).

Naujojoje redkolegijoje nebėra vyriausių narių – Mindaugo Bloznelio ir Algimanto Miškinio. Jie buvo svarbūs redkolegijos nariai nuo pat Metraščio užgimimo. Jų mintys, pasiūlymai, tekstai teikė Metraščiui mokslinio ir visuomeninio solidumo. Kolegos nuoširdžiai dėkoja už bendradarbiavimą ir įnašą į Metraščio leidybą.

Kaip ir anksčiau, Metraščio tomo viršelį puošia Kauno magistrato antspaudas iš Edmundo Rimšos knygos „Kauno miesto herbas“. Dėkojame knygos autoriui už leidimą jį skelbti.

Dėkojame Dionizui Bajarūnui, VDU leidyklos darbuotojui, ir Aman-dai Swain, Vašingtono universiteto Istorijos katedros doktorantei ir *Fulbright* stipendijatei VDU, už Metraščio straipsnių santraukų anglų kalba vertimą / peržiūrėjimą ir redagavimą.

Labai svarbi Metraščio leidybai buvo Kauno miesto savivaldybės parama, atskleidžianti miesto ir jo istorikų bendrus siekius.

Turinys

Straipsniai

- Zigmantas Kiaupa*. Žalgiris ir Kaunas 7
Arvydas Pakštalis. XIX a. antros pusės Kaunas užsieniečių akimis 15
Tomasz Błaszczak. Klaudijus Dušauskas-Duž (1891–1959). Kauno architekto biografijos apybraiža 25
Arvydas Mikalauskas. Valstybės tarnautojų darbo sąlygos Kaune 1918–1940 m. 45
Aistė Morkūnaitė-Lazauskienė. Kauno turgaviečių bruožai (1919–1940 m.) 55

Seminaras

- Diana Raudonytė*. Kauno muzikos draugija XIX a. antroje pusėje 73
Jovita Jankauskienė. Lietuvos žemės ūkio ir pramonės parodos Kaune
Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu 83
Mindaugas Balkus. Kauno miesto gatvių infrastruktūros plėtra
XX a. 3–4 dešimtmečiais. 95

Studijos

- Vilma Akmenytė-Ruzgienė, Giedrė Milerytė*. Verslo ir valstybės santykiai:
Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų istorija 1925–1941 m. 111

Medžiaga Kauno istorijai

- Alvydas Surblys*. Kauno kino teatrai 1918–1940 m.: lokalizacija ir raida 151

Paveldosauga

- Iveta Taparauskaitė*. Carinės Rusijos plačių geležinkelių paveldo ištekliai Kaune . . 199

Pagalbiniai istorijos mokslai

- Jūratė Čirūnaitė*. Kauno pavieto bajorų įvardijimas 1567 m. dokumente 209

Publikacija

Virgilijus Pugačiauskas. Prancūzmetis Kaune. 219

Recenzijos

Vaida Kamuntavičienė. Knygos „Kauno arkivyskupijos bažnyčios“ recenzija. 251

Laima Bucevičiūtė. Kauno tvirtovės atlasas: visuomenei ir tyrinėtojams. 257

Kronika

Diana Raudonytė. Žalgiris ir Kaunas, arba prisimenant 14-ąją Kauno istorijos konferenciją 263

Mūsų autoriai 267

Atmintinė „Kauno istorijos metraščio“ autoriams 269

Mūsų autoriai

- AKMENYTĖ-RUZGIENĖ
Vilma
Humanitarinių m. dr. Istorinė Lietuvos Respublikos prezidentūra Kaune. Mokslinių tyrimų kryptys: Lietuvos–Latvijos santykiai XX amžiuje, tautinio tapatumo raida, valstybės institucijų formavimasis 1918–1940 m. vilma@istorineprezidentura.lt
- BALKUS Mindaugas
VDU Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedros magistrantas. Mokslinių tyrimų kryptys: XX a. Kauno miesto istorija, XX a. Lietuvos politinė ir socialinė istorija. mindaugas.balkus@fc.vdu.lt
- BUCEVIČIŪTĖ Laima
Dr., VDU Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedra, VDU Bibliotekos rankraščių ir specialiųjų kolekcijų skyrius. Mokslinių tyrimų kryptys: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sienų istorija, istorinė geografija, istorinė kartografija, Pirmosios Lietuvos Respublikos valstybės ir visuomenės santykiai. l.buceviciute@bibl.vdu.lt
- BLASZCZAK Tomasz
Tarptautinių santykių magistras, Mikalojaus Koperniko universiteto (Torūnė, Lenkijos Respublika) istorijos mokslų doktorantas. Mokslinių tyrimų kryptys: XX a. Baltarusijos ir Lietuvos istorija, baltarusiai Lietuvoje ir Latvijoje. t.blaszczak@gmail.com
- ČIRŪNAITĖ Jūratė
Doc. dr., VDU Humanitarinių mokslų fakulteto Lietuvių kalbos katedra. Mokslinių tyrimų kryptis: LDK tautų vardynas. j.cirunaite@hmf.vdu.lt
- JANKAUSKIENĖ Jovita
VDU Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedros magistrantė. Mokslinių tyrimų kryptis: 1918–1940 m. Lietuvos Respublikos kultūros istorija. jjovitux@gmail.com
- KIAUPA Zigmantas
Prof. dr., VDU Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedra, Kauno istorijos centras, Lietuvos istorijos institutas. Mokslinių tyrimų kryptys: LDK istorija, šaltiniotyra, Kauno miesto istorija. kiaupa@istorija.lt

- KAMUNTAVIČIENĖ Vaida Doc. dr., VDU Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedra, Kauno istorijos centras, Česlovo Milošo slavistikos centras. Mokslinių tyrimų kryptis: LDK Katalikų Bažnyčios ir visuomenės santykių istorija. v.kamuntaviciene@hmf.vdu.lt
- MIKALAUSKAS Arvydas Dr., VDU Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto Viešojo administravimo katedra. Mokslinių tyrimų kryptis: XX a. valstybės tarnyba. a.mikalauskas@pmdf.vdu.lt
- MILERYTĖ Giedrė Istorijos magistrė, VDU Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedros doktorantė. Išeivijos studijų centras. Mokslinių tyrimų kryptys: lietuvių–lenkų santykiai emigracijoje, Mažosios Lietuvos lietuviai emigracijoje, 1918–1940 m. Lietuvos Respublikos ekonominis, kultūrinis ir socialinis gyvenimas. g.mileryte@hmf.vdu.lt
- MORKŪNAITĖ-LAZAUSKIENĖ Aistė Doc. dr., VDU Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto Viešojo administravimo katedra, Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto Viešojo administravimo katedra. Mokslinių tyrimų kryptys: vietos savivaldos raida, kasdienybės istorija. aiste@smf.lt
- PAKŠTALIS Arvydas Istorijos magistras, VDU Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedros doktorantas, Kauno apskrities archyvo vyriausiasis specialistas. Mokslinių tyrimų kryptis: Lietuvos miestų istorija. arvydas.pakstalis@alumni.vdu.lt
- PUGAČIAUSKAS Virgilijus Doc. dr., Lietuvos karo akademijos Politikos mokslų katedra, Lietuvos istorijos institutas. Mokslinių tyrimų kryptys: Vilniaus miesto sociotopografija XIX a., Lietuvos istorija XIX a. I pusėje. pugaciauskas@istorija.lt
- RAUDONYTĖ Diana VDU Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedros magistrantė. Kauno istorijos centras. Mokslinių tyrimų kryptys: naujausiųjų laikų Lietuvos istorija, XIX a. visuomenės raida. diana.raudonyte@fc.vdu.lt
- SURBLYS Alvydas Kauno apskrities viešosios bibliotekos Senųjų ir retų spaudinių skyrius. Mokslinių tyrimų kryptis: Lietuvos tarpukario istorija. alvydas@kvb.lt
- TAPARAUSKAITĖ Iveta Menotyros – kultūros paveldo ir turizmo magistrė. Mokslinių tyrimų kryptis: geležinkelių paveldas. iveta.taparauskaite@gmail.com

Atmintinė „Kauno istorijos metraščio“ autoriams

„Kauno istorijos metraštis“ yra Vytauto Didžiojo universiteto mokslinis leidinys, skirtas Kauno miesto ir krašto istorijai. Metraščio tikslas yra skatinti Kauno miesto ir krašto praeities tyrinėjimus ir skelbti jo rezultatus. Metraščio redkolegija šio tikslo siekia suburdama istorikus, archeologus, urbanistikos, architektūros ir meno istorikus, etnologus, kalbos istorikus bei kitų mokslų specialistus, taip pat skatindama tarpdisciplininius Kauno miesto ir krašto istorijos tyrimus. Tarp kitų Metraščio tikslų paminėtinas Vytauto Didžiojo universiteto studentų skatinimas dirbti mokslinį darbą.

Metraštyje yra skelbiami straipsniai, šaltiniai, recenzuojami Kauno istorijos darbai, pateikiama Kaune veikiančių istorijos mokslo institucijų veiklos apžvalga. Straipsnius recenzuoja du mokslininkai.

Metraštis leidžiamas lietuvių kalba su straipsnių santraukomis anglų arba vokiečių kalbomis. Šaltiniai skelbiami originalo kalba, esant reikalui – verčiami į lietuvių kalbą.

Skelbiamo straipsnio apimtis neturi viršyti 1 autorinio lanko (40 000 ženklų). Į autorinį lanką įeina straipsnio tekstas, priedai (šaltiniai, lentelės, schemas, žemėlapiai ir pan.), iliustracijos, santrauka (iki 10 proc. teksto; ji gali būti pateikiama tiek lietuvių, tiek norima užsienio kalba – anglų, vokiečių). Šaltinių publikacijos neturi viršyti 1 autorinio lanko (40 000 ženklų). Publikacijoje turi būti šaltinio tekstas originalo kalba, esant reikalui – vertimas į lietuvių kalbą, istoriniai ir archeografiniai komentarai. Tam tikrais atvejais redkolegijos sprendimu straipsnio arba šaltinių publikacijos apimtis gali būti didesnė. Kitos metraščio pozicijos (recenzijos, informaciniai straipsniai ir pan.) neturi viršyti 0,5 autorinio lanko (20 000 ženklų).

Redkolegijai pateikiamas 1 straipsnio ar kitokio teksto egzempliorius, surinktas kompiuteriu ir atspausdintas ant standartinio (A4 formato) popieriaus lapo. Kartu su tekstu pateikiama kompiuterinė laikmena (viena ar daugiau kompaktinė plokštelė) su įrašytais visais straipsnio tekstais, iliustracijomis, kitais priedais ir informacine medžiaga. Tekstai renkami pagal leidinio rinkimo taisykles *Word 97* teksto redaktoriumi, *Normal* ir *Times New Roman* arba *Times New Roman Baltic* šriftu, raidžių 12 pt dydžiu, 2 eilučių tarpais (1,5 *space*). Skyrybos ženklai išnašose turėtų būti naudojami pagal pateiktus pavyzdžius:

O. Kuncienė, Prekybiniai ryšiai IX–XIII amžiais, *Lietuvos gyventojų prekybiniai ryšiai I–XIII a.*, Vilnius, 1972, p. 239.

O. Kuncienė, Prekybiniai ryšiai..., p. 177.

Ten pat, p. 177.

O. Kuncienė, min. veik., p. 236.

Raimundo Kowaleco parodymai POW ir OSN byloje, t. 2, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau – *LCVA*), f. 507, ap. 3, b. 168, l. 133.

1935 12 05, LR KAM Karo stovio reikalams referento plk. V. Braziulevičiaus slaptas raštas Nr. 874 apskričių karo komendantams, *LCVA*, f. 384, ap. 2, b. 502, l. 12.

J. Lankutis, Literatūrinis palikimas: rūpesčiai ir problemos, *Pergalė*, 1987, Nr. 7, p. 139–144.

R. Žibaitis, Kur krypsta literatūros vėtrungės, *Literatūra ir menas*, 1986, spalio 17.

Sąrašai tekste ar prieduose renkami 1 stulpeliu, išnašos pateikiamos atitinkamo puslapio apačioje.

Iliustracijos ir kita vaizdinė medžiaga (schemos, žemėlapiai) turi būti tinkamai poligrafiškai reprodukuotos (kontrastingos nespalvotos fotografijos, brėžinių ir piešinių originalai ar kokybiškos jų kopijos), ne didesnės negu standartinis (A4 formato) popieriaus lapas. Privalomas autorizuotas iliustracijų ar kitos vaizdinės medžiagos sąrašas. Jame nurodomas sąrašo pozicijos pavadinimas, šaltinis (leidinys, iš kurio reprodukuojama, muziejus, biblioteka, archyvas ar kitoks rinkinys) ir ją rengusio dailininko, fotografo, kartografo vardas ir pavardė. Kiekvienas vienetas turi būti nugarelės puseje pieštuku sunumeruotas pagal pateikiamą iliustraciją ar kitos vaizdinės medžiagos sąrašą, užrašant pozicijos pavadinimą ir rodyklę, nurodančią jos viršų. Iliustracijos bei kita vaizdinė medžiaga gali būti įrašytos į kompaktines plokšteles kompiuterinių programų, kuriomis jos sukurtos, naudojamu formatu, ant plokštelių nurodant tos programos pavadinimą, versiją ir iliustracijos įrašo vardą.

Straipsnių autoriai kartu su tekstu pateikia informacinius duomenis apie save. Būtina nurodyti darbovietę ir jos adresą, autoriaus pedagoginį vardą, mokslinį laipsnį, pageidautina – gimimo metus, kontaktinius duomenis (adresas, telefonas, elektroninio pašto adresas), mokslinių tyrimų kryptis, kitą profesinę veiklą. Šie duomenys skelbiami *Metraščio* pabaigoje skyrelyje „Mūsų autoriai“.

Jei tekstai (straipsniai bei kitos pozicijos, šaltiniai) verčiami į lietuvių kalbą ar kitas kalbas (straipsnių santraukos) ne paties autoriaus, nurodomas vertėjas (vardas ir pavardė).

Redkolegijai pateikta medžiaga (tekstai, iliustracijos, kita vaizdinė medžiaga, kompaktinės plokštelės) autoriams negražinama.

Kilus neišklamų dėl straipsnio rengimo principų, prašome kreiptis į „Kauno istorijos metraščio“ redkolegijos sekretorę:

Diana Raudonytė

Mob. tel. 8 617 11 203

E. paštas: dianai.raudonytei@gmail.com, diana.raudonyte@fc.vdu.lt

Ka629 Kauno istorijos metraštis. T. 11. Kaunas. Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
2011. – 272 p.; iliustr.

ISSN 1822-2617

„Kauno istorijos metraščio“ vienuoliktame tome (t. 1 – 1998 m., t. 2 – 2000 m., t. 3 – 2002 m., t. 4 – 2003 m., t. 5 – 2004 m., t. 6 – 2005 m., t. 7 – 2006 m., t. 8 – 2007 m., t. 9 – 2008 m., t. 10 – 2009 m.) toliau publikuojami Kauno istorijos tyrinėjimai. Šiame tome, kuris dedikuojamas „Žalgirio“ mūšio 600 metų jubiliejinei sukakčiai atminti, atskleidžiamas kauniečių vaidmuo Žalgirio mūšyje. Taip pat analizuojamas iki šiol plačiąjai visuomenei nežinomas Kauno miesto kultūrinis gyvenimas XIX a., jo įvaizdžiai užsieniečių akimis. Išsamiai aprašomas tarpukario Kaunas: valstybės tarnautojų darbo sąlygos, Kauno turgaviečių bruožai, gatvių infrastruktūros plėtra, Lietuvos žemės ūkio ir pramonės parodų Kaune, Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų, Kauno kino teatrų istorija. Pateikiama šaltinio apie prancūzmetį Kaune publikacija, 2010 m. pasirodžiusių knygų, susijusių su Kauno miesto istorija, recenzijos.

UDK 947.45

KAUNO ISTORIJOS METRAŠTIS

T. 11

Redaktoriai Robertas Keturakis, Simona Grušaitė

Maketavo Irena Sabaliauskaitė

Dailininkas Algirdas Jurėnas

Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, S. Daukanto 27, LT-44249 Kaunas
Spausdino „Morkūnas ir Ko“ spaustuvė, Draugystės g. 17, 51229 Kaunas